

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی نقش والدین در تربیت دینی کودکان و نوجوانان

فاطمه ایشاری

طلبه ی سطح ۲ مدرسه ی علمیه ی حضرت صدیقه فاطمه سلام الله علیها گرگان

۱۴۰۴

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی نقش والدین در تربیت دینی کودکان و نوجوانان تنظیم گردیده تلاش گردیده که به این سوال پاسخ داده شود که والدین چه نقشی در تربیت دینی کودکان و نوجوانان دارند؟ تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی و روش به کار رفته در این مطالعه، کتابخانه ای بوده است. داده ها متناسب با اهداف و سوالات تحقیق ، با استفاده از ابزار فیش، جمع آوری و تحلیل داده ها، از روش تحلیل محتوای استفاده شده است. از مهم ترین نتایج این مطالعه می توان به نقش تشویق و محبت کردن به فرزند و در مقابل احترام دریافت کردن از آنها، ترغیب کردن آنها به نماز و اصول اعتقادی در مسیر تربیت دینی صحیح فرزندان یاد نمود.

واژگان کلیدی: تشویق، محبت، احترام، نماز، اعتقاد، تربیت دینی ، والدین.

مقدمه

تربیت از جمله موضوعاتی است که از دیرباز مورد توجه افراد و متخصصین حوزه تربیت قرار گرفته است. نظر به اهمیت تربیت، به ویژه تربیت فرزندان، این مهم از نظر خانواده ها نیز به دورنمانده به طوری که اکثر خانواده ها در تلاشند با ارائه الگوهای صحیح تربیتی و متناسب با هنجارهای مورد قبول جامعه نسبت به تربیت فرزندان خود اقدام نمایند.

تربیت دارای انواعی است که عبارتند از: تربیت اقتصادی، تربیت اجتماعی، تربیت فرهنگی، تربیت جنسی و تربیت دینی.

منظور از تربیت دینی در این مطالعه شکوفایی فطرت‌های الهی در رفتار، گفتار و اخلاق انسان است.

مطالعات انجام شده در زمینه نقش والدین در تربیت دینی کودکان و نوجوانان از تنوع نسبتاً زیادی برخوردارند که به اختصار به تعدادی از آنها اشاره می‌گردد :

(حسینی، ۱۳۹۹) به بررسی الگوهای تربیتی در خانواده های ایرانی.

(قائم، ۱۳۹۷) به بررسی نقش الدین در تربیت دینی .

(علیزاده، ۱۳۹۶) به بررسی سبک های فرزندپروری بر تربیت دینی پرداخته اند .

مطالعات انجام شده عمدتاً متمرکز بر نقش والدین سبک های فرزندپروری و الگوهای تربیت دینی بوده و کمتر به بحث پیرامون نقش والدین در تربیت دینی کودکان و نوجوانان پرداخته شده است.

با عنایت به موارد فوق در این مطالعه تلاش می‌گردد تا به این سوال پاسخ داده شود.

والدین چه نقشی در تربیت دینی کودکان و نوجوانان دارند؟

مشاهدات میدانی محقق حاکی از آن است که الگوهای تربیتی منبعث از باورهای دینی ما دارد ، به طوری که در تعدادی از خانواده ها رفتارهای متقابل اعضا با یکدیگر کمتر بر اساس الگوهای تربیتی دینی می باشد. فرزندان نسبت به بزرگترها کم توجه شده و کمتر به حرمت و جایگاه بزرگترها توجه می‌کنند . صله رحم در بعضی از خانواده ها رنگ باخته و فرزندان کمتر از والدین خود جویای حال و احوالشان می شوند .

در صورت انجام این مطالعه و شناسایی عوامل مؤثر بر تربیت دینی فرزندان و ارائه راهکار و در نهایت اجرایی نمودن راهکارها از طرف نهادها و مسئولین زیر ربط می‌توان انتظار داشت که تعامل بین اعضای خانواده افزایش یافته و احترام به بزرگترها بیشتر شود، صله رحم و رفتارهای خانوادگی تقویت گردد.

هدف اصلی

شناسایی نقش والدین بر تربیت دینی کودکان و نوجوانان

اهداف فرعی

۱. مشخص نمودن نقش محیط مناسب در تربیت دینی فرزندان توسط والدین
۲. مشخص نمودن الگوی مناسب در تربیت دینی فرزندان توسط والدین
۳. مشخص نمودن نقش مفاهیم دینی به صورت صحیح در تربیت دینی فرزندان توسط والدین
۴. مشخص کردن نقش تشویق به اعمال دینی و توجه به نیازهای روحی و عاطفی فرزندان توسط والدین

سوال اصلی

والدین چه نقشی در تربیت دینی کودکان و نوجوانان دارند؟

سوالات فرعی

۱. محیط مناسب چگونه در تربیت دینی فرزندان تاثیر می‌گذارد؟
۲. الگوی مناسب چگونه در تربیت دینی فرزندان تاثیر می‌گذارد؟
۳. آموزش مفاهیم دینی به صورت صحیح چگونه در تربیت دینی فرزندان تاثیر می‌گذارد؟
۴. تشویق کردن به اعمال دینی و توجه به نیازهای عاطفی و روحی فرزندان چگونه بر تربیت دینی فرزندان تاثیر می‌گذارد؟

پیشینه تحقیق

مطالعات متعددی به بررسی نقش والدین در تربیت کودکان و نوجوانان صورت گرفته است. (حسینی، ۱۳۹۹) در مقاله خود تحت عنوان بررسی الگوهای تربیتی در خانواده های ایرانی پرداخته است و به این نکته اشاره کرده است: والدین نقش بسزایی در شکل گیری گیری هویت فرزندان دارند و به عنوان اولین الگوهای رفتاری فرزندان، باید خود به اصول دینی پایبند باشند. (قائم، ۱۳۹۷) با مقاله ای تحت عنوان بررسی نقش والدین در تربیت دینی پرداخته است و به این نکته اشاره کرده است: ایجاد فضای امن و انتقال ارزش ها و مفاهیم صحیح دینی با تقویت ارتباط عاطفی صورت می گیرد. (علیزاده، ۱۳۹۶) با مقاله ای تحت عنوان بررسی سبکهای فرزندپروری بر تربیت دینی پرداخته است و به این نکته اشاره کرده که تاثیر سبکهای فرزندپروری به شیوه ها و رویکردهایی اطلاق می شود که والدین برای تربیت و پرورش فرزندان خود به کار می برند که این سبکها می توانند تاثیر عمیقی بر تربیت دینی فرزندان داشته باشند.

روش شناسی

این مطالعه، از نوع مطالعات توصیفی بوده و روش به کار رفته در این مطالعه کتابخانه ای بوده است. جمع آوری داده ها، متناسب با اهداف مطالعه، با استفاده از ابزار فیش، جمع اوری و در تحلیل داده ها از روش تحلیل محتوای استفاده شده است.

تعریف مفاهیم

تشویق

تشویق یک ابزار مهم در تربیت و توسعه فردی است که می تواند به افراد کمک کند تا به اهداف خود دست یابند و در زمینه های مختلف زندگی پیشرفت کنند. با ایجاد فضایی مثبت و حمایتی، افراد می توانند به سمت موفقیت و بهبود حرکت کنند و احساس رضایت بیشتری از خود داشته باشند.

والدین باید اعتقاد به خدا، مذهب و تعالیم آن را به گونه ای در کودک به وجود آورند که روح مذهب در آنها به صورتی صحیح استوار شود. همچنین مسائل و مباحث آموخته شده به صورتی باشند که کودک در زمان حال و آینده، آنها را منافی با حق و حقیقت نبیند (سلیمان نژاد، ۱۴۰۲)

۲. **رعایت اصل تدریج در تربیت دینی:** یکی از مهم ترین اصول در تربیت دینی، اصل تدریج است. هر چیزی ظرفیت و اندازه ای خاص دارد. پرورش ابعاد روحانی انسان هم از ضابطه و قانون تدریج و تکامل پیروی می کند. پرورش دینی باید با برنامه ریزی زمان بندی شده متوازن، همراه با تربیت بدن و به پیروی از عقل، مبتنی بر شناخت نیازها، علایق و قابلیت ها انجام گیرد. (مکارم الاخلاق، ص ۲۲۲)

والدین در تربیت دینی، نقش خود را از طریق ارتباط های کلامی، القای باورهای مذهبی و معنوی و نیز رفتارهای مذهبی ایفا می کنند. بنا بر تحقیقات، خانواده ها با انجام اعمال مذهبی مثل دعا کردن، بردن نام خدا در هنگام غذا خوردن، دادن خیرات، دستگیری از فقرا و رعایت اخلاق، می توانند موجب رشد و بالندگی معنوی کودکان شوند. انجام مناسک و شعائر مذهبی نیز بذر معنویت را در دل کودکان و نوجوانان می افشاند. بحث های آزاد خانوادگی در مورد مسائل مذهبی، در درک کودکان از مفاهیم معنوی تأثیر بسزایی دارد. اگر این بحث ها به مقتضای سن کودک و متناسب با فضای فکری او باشد، بسیار گیرا و شیرین خواهد بود. بحث های معنوی میان والدین و کودکان، بستر مناسبی را برای نهادینه کردن مفاهیم مذهبی فراهم می آورد. از مسائلی که می تواند به رشد مذهبی کودکان در خانواده کمک کند، نقل داستان ها و روایت های مذهبی است. اصولاً کودکان داستان ها را دوست دارند و والدین می توانند مفاهیم مذهبی را از طریق روایت ها و داستان های جذاب آموزش دهند. (زهره کاشانی، ۱۳۸۸)

علل مربوط به خانواده در ارتباط با نماز:

بی توجهی والدین نسبت به نماز فرزندان: بی توجه بودن یا کم توجهی والدین نسبت به فرزندان در محیط خانه، و سطحی نگری آنان و یا احیاناً بی مبالایی اعضای خانواده نسبت به مسائل شرعی و دینی، خصوصاً نماز، تأثیر بسزایی در تربیت فرزندان بجای می گذارد. به عنوان مثال: فرزند اگر در خانه ای رشد نماید که در آن خانه کسی به نماز اهمیت ندهد و یا در قبال مسائل دینی خود را مسئول ندانند، و یا خود اهل نماز باشند ولی فرزند را تشویق به نماز ننمایند، قطعاً فرزند آن خانواده، اهل نماز نخواهد شد؛ البته شاید در آینده بر اثر عوامل دیگر به نماز روی آورد که این احتمال ضعیفی است.

برخی والدین هستند که اصلاً به نماز اهمیت نمی دهند و طبعاً فرزندان‌شان از آنان تقلید می کنند. گروهی دیگر از والدین هم هستند که خود دیندار و اهل عبادتند ولیکن نسبت به فرزندان خود در این امر هیچ ارزشی نمی نهند؛ نماز خود را می خوانند و روزه شان را می گیرند، اما اینکه فرزندان به مسائل دینی پای بند باشند یا نه برای آنها یکسان است.

رسول گرامی اسلام (صل الله علیه و آله و سلم) دربارهٔ چنین سرپرستانی فرموده اند:

وای بر فرزندان آخر الزمان از پدرانشان؛ عرض شد یا رسول الله (صل الله علیه و آله و سلم)، از پدران مشرک آنها؟ فرمودند: نه، بلکه مسلمان‌شان! که هیچ چیز از فرائض دینی را به آنها نمی آموزند و اگر خود فرزندان پاره ای از مسائل دینی را فرا گیرند، آنها را از این وظیفه باز می دارند و تنها به درآمد کم آنها قانع اند. من از آنان بیزارم و آنان از من بیزارند» (صحیفه سجادیه)

نتیجه نهایی

این مقاله با هدف شناسایی تاثیر نقش والدین در تربیت دینی فرزندان تنظیم و در آن تلاش گردیده است تا به این سوالات پاسخ داده شود که محیط مناسب چگونه می تواند در تربیت دینی فرزندان توسط والدین اثرگذار باشد الگوی مناسب چگونه می تواند در تربیت دینی فرزندان توسط والدین اثرگذار باشد آموزش صحیح مفاهیم دینی به فرزندان چگونه می تواند در تربیت دینی فرزندان توسط والدین اثرگذار باشد تشویق به اعمال انجام دینی و توجه به نیازهای روحی و عاطفی فرزندان چگونه می تواند در تربیت دینی فرزندان توسط والدین اثرگذار باشد.

روش تحقیق استفاده شده در این مطالعه توصیف کتابخانه ای بوده است. جمع آوری داده ها متناسب با اهداف مطالعه با استفاده از ابزار فیش، جمع آوری و در تحلیل داده ها از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. نتایج به دست آمده از این مطالعه در ذیل ارائه می گردد:

در پاسخ به این سوال که والدین چگونه می توانند در تربیت دینی فرزندان اثرگذار باشند توصیه ها با توجه به نتایج به دست آمده توصیه می گردد:

در ارتباط با نقش محیط مناسب در تربیت دینی فرزندان توسط والدین سه دیدگاه مطرح گردید، دیدگاه نخست محیط مناسب را محیطی می داند که در آن ارزش های دینی اخلاقی و فرهنگی به شیوه ای مثبت و موثر منتقل می شوند. دیدگاه دوم محیط مناسب را شامل محیط خانوادگی، اجتماعی و رسانه ای می داند که هر کدام به نحوی در تربیت دینی فرزندان موثر باشند.

در دیدگاه سوم به بررسی محیط عاطفی مثبت و امن در خانواده می پردازد که به رشد دینی فرزندان کمک می کند. بر همین اساس می توان نتیجه گرفت که محیط مناسب در تربیت دینی فرزندان بسیار اثرگذار می باشد.

در ارتباط با نقش الگویی مناسب در تربیت دینی فرزندان توسط والدین سه دیدگاه مطرح گردید؛

در دیدگاه نخست اولین الگوهای رفتاری فرزندان والدین معرفی شده است. اگر والدین در زندگی روزمره خود به ارزش های دینی عمل کنند فرزندان نیز این رفتارها را الگو قرار می دهند.

دیدگاه دوم به بررسی تاثیر همسالان بر تربیت دینی فرزندان اشاره دارد. اگر دوستان و همسالان به اصول دینی پایبند باشند و در فعالیت های مذهبی شرکت کنند احتمال بیشتری وجود دارد که فرزندان نیز این رفتارها را تقلید کنند. در دیدگاه سوم به بررسی نقش گفت و گو در تربیت دینی فرزندان می پردازد. ایجاد فضای امن برای ابراز نظرات، تقویت تفکر انتقادی، انتقال ارزش ها و مفاهیم دینی، تقویت ارتباط عاطفی، تبادل نظر و تجربیات،

تشویق به مشارکت فعال و حل تعارضات و چالش ها در تربیت دینی فرزندان اثرگذار می باشند. بر همین اساس می توان نتیجه گرفت داشتن الگوهای مناسب رفتاری و عملی برای فرزندان چه از نوع خانواده و چه از نوع همسالان تاثیر بسزایی در تربیت دینی فرزندان دارند.

در ارتباط با نقش آموزش مفاهیم دینی به صورت صحیح به فرزندان و تاثیر آن در تربیت دینی آنها سه دیدگاه مطرح گردید؛ دیدگاه نخست بر این باور است که نیاز به مذهب، از ضروری ترین نیازهای آدمی است و از مهم ترین وظایف والدین این است که حس مذهبی و دینی فرزندان خود را روشن کنند.

در دیدگاه دوم به بررسی رعایت اصل تدریج در تربیت دینی می پردازد که پرورش دینی باید با برنامه ریزی زمان بندی شده، متوازن، همراه با تربیت بدن و به پیروی از عقل، با توجه به شناخت نیازها، علایق و قابلیت ها انجام گیرد. دیدگاه سوم معتقد است که تشویق فرزندان به نماز و گنجاندن نماز در برنامه روزانه و مشارکت در نماز جماعت می تواند در سوق دادن فرزندان به انجام نماز موثر باشد. بر همین اساس می توان نتیجه گرفت که آموزش مفاهیم دینی به فرزندان که به صورت تدریجی و با رعایت اصول و برنامه ریزی باشد در تربیت دینی فرزندان موثر است.

در ارتباط با نقش تشویق و اعمال دینی و با توجه به نیازهای روحی و عاطفی فرزندان در تربیت دینی آن ها، سه دیدگاه مطرح گردید؛ دیدگاه نخست برای این باور است که تشویق و پاداش می تواند سبب ترغیب فرزندان به انجام اعمال دینی شود.

دیدگاه دوم معتقد است که توجه به نیازهای عاطفی و روحی و حمایت عاطفی از فرزندان توسط والدین می تواند باعث شود آنها درک بهتری از نماز و ارتباط با خدا پیدا کنند، چون احساس آرامش و امنیت به فرزندان می دهد.

در دیدگاه سوم اصل مقبولیت و محبوبیت در تربیت، اطاعت پذیری و الگوپذیری متربی به شمار می آیند. بر همین اساس می توان نتیجه گرفت که تشویق و ترغیب فرزندان به انجام نماز و سایر اعمال و توجه به نیازهای عاطفی و روحی فرزندان عوامل بسیار موثری در تربیت دینی فرزندان به شمار می روند.

۱. سجادیه صحیفه در باب تربیت فرزندان
۲. بن فضل طبرسی حسن؛ مکارم الأخلاق؛ ص ۲۲۲.
۳. کاشانی علی اکبر زهره؛ «اصول تربیت دینی از منظر آیات و روایات»؛ اسلام و پژوهش‌های تربیتی، سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۸۸، ص ۱۶۹ - ۲۰۲.
۴. حسینی، س. (۱۳۹۹). «بررسی عوامل مؤثر در تربیت دینی نوجوانان ایرانی». «مجله علوم تربیتی».
۵. نوری، م. (۱۴۰۰). «تأثیر سبک‌های فرزندپروری بر تربیت دینی کودکان». «پژوهش‌های تربیتی».
۶. شریفی، ر. (۱۳۹۸). «نقش گفت‌وگو در تربیت دینی کودکان». «مجله تعلیم و تربیت اسلامی».
۷. اکبری، ف. (۱۴۰۱). «روش‌های مؤثر در آموزش مفاهیم دینی به کودکان». «پژوهش‌های دینی».
۸. رضایی، م. (۱۳۹۷). «تأثیر همسالان بر تربیت دینی نوجوانان». «مجله مطالعات اجتماعی».
۹. حسینی، س. (۱۴۰۰). «نقش رسانه‌ها در تربیت دینی کودکان و نوجوانان». «مجله رسانه و جامعه».
۱۰. موسوی، ع. (۱۳۹۹). «نقش فعالیت‌های اجتماعی در تربیت دینی نوجوانان». «پژوهش‌های فرهنگی».
۱۱. احمدی، ب. (۱۴۰۱). «تأثیر آموزش‌های مستمر بر تربیت دینی کودکان». «مجله تعلیم و تربیت اسلامی».
۱۲. تراشیون سید علیرضا (۱۴۰۰). کتاب آغازی برای پرواز. انتشارات نشر معارف.
۱۳. بررسی چالش‌ها و راه حل‌ها در آموزش دینی به کودکان در مدارس ابتدایی زمستان (۱۴۰۳) شماره ۴۷ از (از صفحه ۱۲۲ تا ۱۴۰)
۱۴. سلیمان نژاد علی مرداد (۱۴۰۲) تأثیر تربیت دینی و اسلامی در عصر حاضر بر کودکان و نوجوانان شماره ۴۹ (از صفحه ۸۵ تا ۱۰۱)
۱۵. مقدسی پور علی (معرفت ۱۳۸۲) اصول و روش‌های آموزش مفاهیم دینی به کودکان. شماره ۸۵